

JAARVERSLAG

2018

STADSARCHIEF MECHELEN

Hof van Habsburg, Nokerstraat 2, 2800 Mechelen

www.stadsarchiefmechelen.be

www.facebook.com/stadsarchiefmechelen

INHOUDSTAFEL

1	Inleiding	4
2	Publiekswerking	6
2.1	Leeszaalwerking	6
2.2	Bezoekcijfers leeszalen en websites	6
2.3	Specifieke informatieverstrekking aan het publiek	7
2.4	Verbetering van de zichtbaarheid van de locatie	7
2.5	Deelname Publieksonderzoek Archieven	7
2.6	Herinrichting leeszaal 1ste verdieping	8
2.7	Regionale Beeldbank	8
2.8	Erfgoedvrijwilligerswerking	9
2.9	Medewerking aan tentoonstellingen en andere initiatieven	9
2.10	Medewerking aan Erfgoeddag	10
2.11	Erkenning modelboek Mechelse glazeniers als Vlaams topstuk	11
3	Ontsluiting	12
3.1	Ontsluitingsactiviteiten	12
3.2	Digitaliseren van bronnen	16
4	Verzamelbeleid	19
4.1	Aanwinsten	19
4.2	Overdrachten	20
4.3	Afstoting, selectie en vernietiging	20
5	Onderzoek	21
5.1	Overleg met universiteiten en hogescholen	21
5.2	Collectie toegankelijk maken met onderwijs- en onderzoekspartners	21

6	Behoud en beheer	22
6.1	Restauratie-en conserveringsactiviteiten	22
6.2	Project bewaaromstandigheden Topstukken – Bibliotheek Kardinaal d’Alsace (finalisering)	22
6.3	Depotbeheer	23
7	Toezicht en advies	24
8	Interne werking	25
8.1	Personeel	25
8.2	Vorming	25
8.3	Advisering straatnaamgeving	26
9	Ondersteuning en netwerking	27
9.1	Kennisdeling	27
9.2	Werking regionaal archievenoverleg DYNA’MK	27
9.3	Andere	28

1 Inleiding

Voor het Stadsarchief Mechelen was 2018 een jaar van transitie. Naast de reguliere activiteiten stond de werking in het teken van het voltooiën van de acties van de bijna voorbijgelede beleidsperiode en tegelijkertijd uitkijken naar en voorbereiden van de komende beleidsperiode. Extra motiverend was het positieve advies van de beoordelingscommissie, gevolgd na de zomer door de definitieve beslissing van de Vlaamse regering om het Stadsarchief in te delen bij het regionale niveau van collectiebeherende instellingen.

Belangrijke accenten in de werking van dit jaar waren o.m. de versterking van het digitale aanbod van regionaal georiënteerde collecties. De Regionale Beeldbank Mechelen werd eind vorig jaar heropgestart met een nieuwe databank en website en was een eerste volledig jaar in werking. Om deze werking stevig te verankeren kregen medewerkers en lokale en regionale partners de nodige technische en inhoudelijke vorming. Het aanbod van de druk bezochte databank van de Mechelse Genealogische Bronnen werd opnieuw uitgebreid terwijl de functionaliteiten werden aangepast om online en op regionale basis nieuwe partners en vrijwilligers te laten participeren. In het project rond het digitaal krantenarchief "Gazet van Antwerpen- Gazet van Mechelen" (<http://archieff.gva.be/index.do>) startten het Stadsarchief en de Erfgoedbibliotheek Henrik Conscience Antwerpen een traject op met het VIAA om een duurzame bewaring van de digitale moederbeelden en een nieuw publieksbereik te verzekeren. Achter de schermen werd de publieksontsluiting van bijzondere archieven van lokale en regionale betekenis voorbereid. Zo zorgden 2 projectmedewerkers voor de herinventarisatie van het rijke fonds archieven, in bruikleen van Rijksarchief Antwerpen. Daarnaast werkte het Stadsarchief nauw samen met de Alamire Foundation en het VIAA om respectievelijk beiaardhandschriften en audiovisuele collecties van bovenlokaal en nationaal belang duurzaam te digitaliseren en te ontsluiten.

Een flink deel van deze ontsluitingsinitiatieven waren enkel mogelijk dankzij een bloeiende samenwerking met diverse groepen vrijwilligers van binnen en buiten het Stadsarchief. Er werden ook contacten gelegd en initiatieven opgezet om ook met vrijwilligers in de dorpen rond Mechelen samen te werken (bijv. werkgroep LeestGeweest). Overlegmomenten met de vrijwilligers werden op participatieve wijze ingevuld.

Naast dit digitale publieksbereik bereikte het Stadsarchief ook op andere manieren het publiek door gerichte initiatieven zoals de opgemerkte live radio-uitzending op Erfgoeddag rond het rijke Mechelse voetbalverleden en de structurele samenwerking met het dit jaar geopende Museum Hof van Busleyden rond wisselbruiklenen van archiefstukken voor permanente opstelling en tijdelijke expo's. Onder meer met het in bruikleen geven van het Koorboek van Margareta van Oostenrijk, een Vlaams topstuk, leverde het Stadsarchief een aanzienlijke bijdrage aan de uitstraling van het nieuwe museum. Dat in de Mechelse archiefschatkamer nog steeds parels te vinden zijn bewees nog maar eens de erkenning van het modelboek van de Mechelse glazeniers als Vlaams topstuk. Het Stadsarchief kreeg er op die manier een vijfde erkend topstuk bij.

Als tweede zwaartepunt in de regionale werking is er de blijvende ondersteuning via DYNA'MK van professionele en niet-professionele archiefbeheerders in de erfgoedregio's Mechelen en Kempens Karakter. Naast hun engagement in de stuurgroep fungeerden de archivariissen als trekker van 2 werkgroepen waarbij een praktijkgerichte kennisdeling werd opgezet rond vrijwilligerswerking en de integratie van OCMW-archieven in de gemeentelijke archiefdiensten.

De bouw van Erfgoeddepot Depot Rato kende nog enig oponthoud, maar de stappen richting een geïntegreerd depotbeleid werden definitief gezet. Het Stadsarchief overlegde met de diensten Musea & Erfgoed

en Archeologie over alle facetten van een gemeenschappelijke werking die kunnen resulteren in efficiëntiewinst, de ondersteuning en versterking van de diensten en het ontwikkelen van een depotondersteuning voor de regio. Qua personeelsbeleid werd het nodige ondernomen om een 3de archivaris aan te werven. In afwachting daarvan konden vanaf de zomer 2 tijdelijke medewerkers (niv. A) ingezet worden om het team te versterken.

2 PUBLIEKSWERKING

2.1 Leeszaalwerking

Openingsuren

De leeszaal (3de verdieping) is open op dinsdag en donderdag van 8.30 tot 12u en van 13 tot 17u.

De leeszaal (1ste verdieping) is open op woensdag van 8.30 tot 12u en van 13 tot 19u
en op zaterdag van 8.30 tot 12u.

2.2 Bezoekerscijfers leeszalen en websites

	2015	2016	2017	2018
Leeszaalwerking				
Aantal bezoeken leeszalen	1.408	1.192	1.119	1.058
Aantal aanvragen voor raadpleging van documenten en boeken (1)	9.005	9.188	7.292	6.363
Bezoeken websites				
website Stadsarchief	28.163	25.050	17.817	21.166
website Regionale Beeldbank (2)	29.739	7.058	3.322	24.616
website Genealogische Bronnen Mechelen (3)	18.463	27.638	25.227	23.190
Website Archiefbank Mechelen (4)	-	1.147	1.171	5.250
Totaal bezoeken websites	76.365	60.893	47.537	74.222
Aantal volgers facebookpagina	921	1.050	1.150	1.312

- (1) Heeft betrekking op aanvragen van stukken via leeszaalformulieren. Elke aanvraag kan betrekking hebben op 1 tot 5 te raadplegen stukken. Het aantal stukken, geraadpleegd via de digitale bestanden en de databanken beschikbaar in de leeszaal, wordt hier niet meegerekend.
- (2) Website off line vanaf 01/04/2016 en heropgestart op 29/12/2017.
- (3) Website opgestart op 24/09/2014.
- (4) Website opgestart op 22/10/2015

2.3 Specifieke informatieverstrekking aan het publiek

	2015	2016	2017	2018
Genealogische opzoekingen - niet betalend (< 15 min. opzoektijd)	67	40	46	46
Genealogische opzoekingen - betalend (> 15 min. opzoektijd)	5	7	1	0
Genealogische opzoekingen voor dienst begraafplaatsen	173	188	219	24
Milieuvergunningen – aantal aanvragen informatie (particulieren/diensten)	geen registratie	75	317	92
Bouwvergunningen - aantal aanvragen raadpleging (periode voor 1962) (particulieren/diensten)	99	176	347	175

2.4 Verbetering van de zichtbaarheid van de locatie (actie 4b2)

Een banner met opschrift 'Stadsarchief' werd bevestigd aan de gevel van het hoofdgebouw langs de Nokerstraat. Samen met hetzelfde, eerder in beton aangebrachte, opschrift op de zijkant van de buitentrap op de binnenkoer is daarmee de herkenbaarheid van het archiefgebouw er gevoelig op vooruit gegaan. In de loop van deze beleidsperiode zijn nog acties gepland om het Stadsarchief nog sterker in het straatbeeld te brengen. Dat zal gebeuren in nauwe samenspraak met de andere culturele partners in de directe omgeving zoals Kazerne Dossin, de Predikerensite (site van de nieuwe openbare Bibliotheek) en Museum Hof van Busleyden.

2.5 Deelname Publieksonderzoek Archieven

Om een beter en scherper zicht te krijgen op de eigen publiekswerking, werkte het Stadsarchief mee aan het FARO-project "Publieksonderzoek Archieven 2017". Circa 24 archiefinstellingen in Vlaanderen en Brussel namen hieraan deel. Het onderzoek peilde naar de bezoekfrequentie, de motieven en het profiel van bezoekers, tevredenheid van bezoekers over de diverse vormen van dienstverlening, enz. De bevraging vond plaats in de maand juni en verliep via gerichte mailing aan een selectie van archiefgebruikers die gevraagd werd een online enquête in te vullen. De eerste, algemene resultaten werden op in november 2017 voorgesteld in het Stadsarchief Aalst. In de zomer van 2018 ontvingen we het detailrapport voor onze instelling. Op diverse terreinen blijkt dat er vanuit ons publiek een verhoogde waardering is voor de meeste aspecten van de fysieke (leeszaal) en digitale dienstverlening van het Stadsarchief. Niettemin is er nog werk aan de winkel: zoals ook bij andere archiefdiensten is vastgesteld, is er een sterke vraag naar meer digitaal aanbod en is de complexiteit van databanken en andere toegangen soms nog een drempel voor sommige bezoekers. Het bezoekersprofiel wordt in beperkte mate jonger en vrouwelijker, maar grosso modo blijft het (actieve) archiefpubliek vrij homogeen, zijnde mannelijk, hoger opgeleid en gemiddeld 50 à 55 jaar. Het verbreden naar nieuwe doelgroepen en het zoeken naar en experimenteren met nieuwe technieken en methodes om deze te bereiken blijven dus werkpunten.

2.6 Herinrichting leeszaal 1ste verdieping

Na de ingrepen in de leeszaal op de 3de verdieping vorig jaar, werd deze keer de leeszaal op de 1ste verdieping aantrekkelijker en comfortabeler ingericht. De ruimte, de ramen, de deuren en daarop uitgevende gang werden geschilderd in groen- en wittinten. Daarnaast werden balie, tafels en rekken herplaatst zodat er meer ruimte en comfort gecreëerd werd. Overtollig meubilair en een in onbruik geraakt microfilmlees-toestel werden uit de leeszaal weggehaald.

2.7 Regionale Beeldbank (actie 1b11)

Het eerste volledige jaar opnieuw online werd enthousiast door de gebruikers begroet. Erfgoedverenigingen, buurtcomités, mediabedrijven, uitgeverijen, stedelijke communicatie- en toeristische diensten, erfgoedorganisaties, wetenschappers en auteurs vonden meer dan ooit de weg naar onze beeldbank en bleken gretige gebruikers van ons beeldaanbod.

Met de definitieve heropstart van de Regionale Beeldbank en het gebruik van een nieuwe databank was er bij de structurele/institutionele partners ook een nood aan bijkomende opleiding in Atlantis, de nieuwe beeldbanksoftware. Samen met de technische partner Deventit en de dienst Musea en Erfgoed werd daarom op 11 april in Mechelen een opleiding ingericht voor de medewerkers van alle gemeentelijke partners en het Aartsbisschoppelijk Archief die op vaste basis met de beeldbank zullen werken. Collega Annelies Lieken van Musea en Erfgoed zorgde daarbij voor een aangepaste handleiding voor het gebruik van de databank in Atlantis en een document met regels en standaarden rond het invoeren van beschrijvingen. Achter de schermen werd verder gewerkt aan het oplossen van een aantal technische ‘kinderziekten’ en de verbetering van enkele modules (o.a. persoonlijke dossiers, zoeken op kaart, thesauruswerking, ...).

Omdat de diverse beeldbankpartners, ook en vooral vanuit de verenigingen, bij het aanmaken van beschrijvende metadata niet alleen nood hebben aan enige technische begeleiding maar vaak ook aan inhoudelijke kennis, verzorgde het Stadsarchief een educatief moment rond het beschrijven van beeldmateriaal voor erfgoedverenigingen uit Mechelen en regio. Dit “Infomoment foto’s beschrijven”, gegeven door de hoofdarchivaris, ging door op vrijdag 25 mei in het Stadsarchief en werd bijgewoond door leden van erfgoedverenigingen uit Mechelen, Sint-Katelijne-Waver en Zemst.

Ondertussen bleef de vraag naar gedigitaliseerde beelden vrij hoog. Het Stadsarchief ondersteunde tal van lokale, regionale en nationale initiatieven door het aanleveren van beeldmateriaal en bijhorende informatie. Zo kon de werkgroep “Battel in Beeld” rekenen op de steun van het Stadsarchief Mechelen en de dienst Musea & Erfgoed Mechelen voor zijn fotopresentatiemomenten in de parochiezaal van Battel in november. De beeldbank gaf ook zijn medewerking aan het project van de Zemstse partners voor een erfgoedproject waarbij nutskasten een ‘erfgoedjasje’ kregen met historisch beeldmateriaal. In totaal werden vanuit de beeldbank zo’n 620 beelden geleverd aan externen, voornamelijk kosteloos daar waar het kleinschalige en/of non-profit activiteiten betrof, die zich situeerden in de sectoren van het erfgoed, kunsten, monumentenzorg, heemkunde, wetenschap, enz. Aanvragen van beelden via mediabedrijven en uitgeverijen gebeurden tegen betaling. Verder maken ook de interne stedelijke diensten zoals Marketing en Communicatie, Toerisme, Monumentenzorg en Archeologische Dienst regelmatig gebruik van de beeldbank voor onderzoeks- en communicatiedoeleinden. Er werden ook voorbereidingen getroffen voor het digitaliseren van nieuw beeldmateriaal. De eigenlijke scanopdracht, uitbesteed aan een externe partner, werd evenwel om praktische redenen uitgesteld tot 2019.

2.8 Erfgoedvrijwilligerswerking (actie 5b2-5b3-5b4)

De vrijwilligers verzetten ook dit jaar heel wat werk. Voor de specifieke resultaten verwijzen we door naar rubrieken 3. Ontsluiting en 6. Behoud en beheer.

Er vond overleg met de vrijwilligers plaats op 9 maart en 14 november. Tijdens deze overlegmomenten werden de lopende projecten overlopen en konden de vrijwilligers vragen stellen en feedback geven en krijgen. Ook werd de aanpak van nieuwe projecten besproken. De meer informele ontmoetingsmomenten werden evenmin vergeten. Op 22 juni gingen de vrijwilligers samen met de vaste personeelsleden op teamuitstap naar de Zoo van Antwerpen. Op 17 december was er een bedankingsmoment voor de vrijwilligers. Daarbij zorgde een foodtruck voor lekkere desserts en drankjes. Tijdens deze bijeenkomst gaf archivaris Dieter Viaene een presentatie met daarin een overzicht van het dit jaar gepresteerde vrijwilligerswerk.

Via de pool van Musea & Erfgoed Mechelen kwamen er twee nieuwe vrijwilligsters bij. Eén van hen werkt van thuis uit. Aldus kan het Stadsarchief momenteel rekenen op 15 vaste vrijwilligers.

2.9 Medewerking aan tentoonstellingen en andere initiatieven (actie 2d6)

Naar aanleiding van de herdenking van 30 jaar Europabekerwinst door voetbalploeg KV Mechelen (11 mei 1988) richtten erfgoedorganisatie *Malinwa Archief* en het Stadsarchief Mechelen in mei een tijdelijke tentoonstelling in Congrescentrum Lamot. Archivaris Dieter Viaene zorgde voor de inhoudelijke ondersteuning, de selectie van de stukken en de praktische organisatie van de tentoonstelling. Hij werkte namens het Stadsarchief ook mee aan de inhoudelijke invulling van het zogenaamde “ambachteneiland”, een thematisch luik voor de toeristische publiekspresentatie van de dienst UIT in het heringerichte Schepenhuis.

Vanuit de beleidsoptie om een zo breed en gevarieerd mogelijk publiek te laten kennismaken met het rijke archieferfgoed bouwde het Stadsarchief zijn structurele samenwerking met het nieuwe Museum Hof van Busleyden verder uit door een systeem van wisselbruiklenen op te zetten. Archivarissen en conservatoren werkten nauw samen om relevante archiefstukken en beeldmateriaal te selecteren voor de tijdelijke exposities en de permanente opstelling van het museum. De stukken kregen tijdens alle fases een aangepaste, professionele omkadering en waar nodig werden conserverende of restaurerende behandelingen uitgevoerd.

Het nieuwe Museum Hof van Busleyden opende zijn deuren met de tijdelijke tentoonstelling “Roep om Rechtvaardigheid. Kunst en rechtspraak in de Bourgondische Nederlanden.” die liep van 23 maart tot 24 juni in de tijdelijke exporuimte. Het Stadsarchief gaf daarvoor de pentekening “Installatie van de Grote Raad door Filips de Schone op 22 januari 1503” door Arnold-Frans Van den Eynde (naar Jean-Baptiste Berincx) in bruikleen.

Op zondag 17 juni verwelkomde het museum zijn allereerste bezoekers in het gerestaureerde stadspaleis met een permanente opstelling. In het kader van de wisselbruiklenen voor deze opstelling leverde het Stadsarchief diverse objecten aan voor de opening in juni. Verder voorzag het andere en bijkomende stuk-

ken tijdens twee wisselmomenten in september en december. Het Stadsarchief gaf op die manier in bruikleen:

- het Koorboek van Margareta van Oostenrijk door Petrus Alamire (erkend Vlaams topstuk)
- een album met pentekeningen door Jan Baptist De Noter (met daarin de pentekening van "Vrouwe Justitia als stadsmaagd van Mechelen", circa 1600)
- vier aquarellen uit de verzameling Schoeffer, met onder meer één panoramisch zicht op Mechelen en de andere zichten op de zalen van het paleis van de Grote Raad
- twee openingsminiaturen uit het ambachtsregisters van de zgn. vettewariërs, oudkleerkopers en de schrijnwerkers
- een gegraveerd portret van Margareta van Oostenrijk
- atlas "Theatrum orbis terrarum", 1624, van Abraham Ortelius
- het wapendiploma voor het stadswapen, gegeven door keizer Frederik III
- een 15de eeuwse charter en zijn waarheidsgetrouwe kopie in één van de cartularia, de Rood-Boeken
- boek *Historie van Belgii (...)*, 1665 door Marcus Van Vaernewijck
- boek *Ornithologiae, hoc est de avibus historiae libri XII*, 1610 door Ulysses Aldrovandus (over ornithologie)
- twee boeken van Rembert Dodoens
- plattegronden van Mechelen, een kopie naar het plan van Jan van Hanswijck
- plattegronden van Mechelen van Braun en Hogenberg

Het Stadsarchief ontvangt regelmatig groepen scholieren, studenten of cursisten uit het brede onderwijsveld. Dit aanbod van speciaal aangepaste rondleidingen geniet een groeiende populariteit. Acht groepen uit deze sector maakten hier gebruik van: anderstalige cursisten CVO TSM (09 februari), cursisten reisleidder/gids (19 februari), basisschool De Spreeuwen (07 maart), VormingPlus Regio Mechelen (13 maart, 18 mei en 1 juni), basisschool Leest (27 april) en de studenten van de Lerarenopleiding Geschiedenis Karel De Grote Hogeschool (18 december)

Ook de collega's uit de archief-, erfgoed- of culturele sector konden via een rondleiding kennis maken met de werking van het Stadsarchief. Het ging om vier groepen van: Rijksarchief Gent (06 maart), paleografische leesgroep Duffel (14 mei), Plantentuin Meise (23 oktober) en het Stadsarchief Leuven (23 november)

Archivaris Dieter Viaene maakte deel uit van de renners die namens de Groep Mechelen (Stad en OCMW/Sociaal Huis) de 1000 kilometer voor Kom op tegen Kanker reden.

2.10 Medewerking aan Erfgoeddag 'Kiezen'(actie 2d5)

De Erfgoeddag van 22 april stond in het teken van het thema 'Kiezen'. Voor het Stadsarchief Mechelen was dit de aanleiding om een bijzonder erfgoedevenement op te zetten rond het rijke voetbalverleden van Mechelen, in nauwe samenwerking met Racing Mechelen, KV Mechelen, de vereniging *Malinwa Archief* en Radio Reflex. Archivaris Dieter Viaene zorgde voor de organisatie en coördinatie van het evenement. Het was daarbij de bedoeling om op Erfgoeddag in de Kruidtuin, het centrale stadspark van Mechelen, een speciale radio-uitzending op te zetten vanuit de mobiele studio van Radio Reflex. In de aanloop daarnaartoe konden de supporters van KV en Racing Mechelen de hoogtepunten van hun favoriete voetbalploeg kiezen. Via een web poll kregen ze in de weken voordien tien hoogtepunten van hun eigen ploeg voorgeschoteld. Daaruit kozen ze er elk vijf. De geselecteerde hoogtepunten werden op Erfgoeddag het onderwerp van de radio-

uitzending in de Kruidtuin. Samen met Bekende Mechelaars en ‘voetbalpersonaliteiten’ Piet den Boer, Mark Uytterhoeven, Armand De Vos, Rudi De Mets en Marc Alcide herbeleefden we de meest memorabele momenten uit de geschiedenis van KV en Racing. Alle twintig hoogtepunten kregen ook een plaats op <https://stadsarchiefmechelen.be> (Onder de rubriek *Geschiedenis Mechelen – Voetbal*). In de weken die vooraf gingen aan het evenement was er dagelijks een reclamespot met Piet den Boer en Rudi De Mets te horen op Radio Reflex.

Tenslotte nam het Stadsarchief deel aan de productie van een korte film voor Erfgoeddag. De film was de hele dag doorlopend te zien in de Witte Zaal van 't Arsenaal. Onder de titel “Wie kiest voor erfgoed in Mechelen: wie zijn ze? wat doen ze? En vooral: waarom doen ze het?” kon het publiek kennismaken met de erfgoedpartners in Mechelen en in de regio. In de film stelden de genoemde 8 erfgoedorganisaties en -verenigingen zich voor. Ze beantwoorden elk op hun manier vragen als “wie zijn ze” en “waarom kiezen ze ervoor om zich voor hun werk of hobby nu precies voor dát stukje erfgoed in te zetten?”. De dienst Musea en Erfgoed Mechelen werkte daarvoor samen met productiehuis Borgerhoff & Lamberigts. Het Stadsarchief was één van de deelnemende organisaties en werkte mee aan de opnames op 5 maart. Nadien werd de opname opnieuw gebruikt als introductiefilmpje “Maak kennis met het Stadsarchief Mechelen!” op facebook.

2.11 Erkenning van modelboek Mechelse glazeniers als Vlaams topstuk (zie foto op titelpagina)

Met het ministerieel besluit van 28 mei 2018 betreffende de erkenning van het modelboek van de Mechelse glazeniers kreeg het Stadsarchief er een nieuw topstuk bij. Gezien de grote historische waarde en zeldzaamheid heeft cultuurminister Sven Gatz het Mechels modelboek het beschermd statuut van Vlaams Topstuk gegeven. Voor het Mechelse Stadsarchief is dat al het 5de erkende topstuk, waardoor het stilaan tot de waardevolste archiefcollecties van Vlaanderen gerekend mag worden.

Het 17de eeuwse manuscript bevat patroontekeningen voor meesterproeven en wordt als een uitzonderlijke bron beschouwd voor de studie van het glazeniersambacht in de Zuidelijke Nederlanden. Samen met de twee bewaarde, uitgevoerde meesterproeven (Brugge en Leuven) en de modelboeken te Brugge getuigen deze zeldzame stukken van de werking van dit type ambacht en van de aanpak van de meesterproef in het bijzonder. Wie zich in het Mechelen van de 17de eeuw “meester-glazenier” of “meester-glazenmaker” wou noemen, moest een jarenlange opleiding volgen. De finale test was het afleggen van de meesterproef, een verplicht werkstuk dat de kandidaat aan het ambachtsbestuur moest voorleggen. Pas na de goedkeuring van dat ‘proefstuk’ werd hij erkend als meester in het vak en mocht hij het ambacht uitoefenen. Bij de Mechelse glazeniers hield dat het maken van een glasraam in en dat volgens één van de opgelegde ontwerpen uit het modelboek van het ambacht. Na de afschaffing van het glazeniersambacht in de Franse tijd (1797) zijn veel van hun documenten verloren gegaan. Maar bij toeval is dit 17de-eeuwse modelboek gelukkig bewaard gebleven.

3 ONTSLUITING

3.1 Ontsluitingsactiviteiten

3.1.1 Nieuw ontsloten bronnen via Archiefbank Mechelen (Actie3a1 en 4a2)

Via het online archiefbeheersysteem Archiefbank Mechelen werd de nadere toegang Plakbrieven verder uitgebreid met enkele duizenden beschrijvingen. Er kwamen ook honderden beschrijvingen van charters online (zie punt 3.1.4). In het najaar van 2018 begonnen twee projectmedewerkers aan de herwerking van de beschrijvingen uit de inventaris van de bewaargeving van het Rijksarchief Antwerpen. Een groot deel van de herwerkte beschrijvingen werd opgenomen in Archiefbank Mechelen. De rest volgt in de loop van 2019. (zie ook punt 3.1.6).

Aan het einde van het jaar werd er naar de nieuwste versie van ICA-AtoM en Atomis overgeschakeld. Hierdoor kreeg ook de website een vernieuwd uitzicht.

3.1.2 Inventarisatie familiearchief du Trieu de Terdonck (actie 1b7)

In de loop van dit jaar droeg de familie nog enkele stukken over. Archivaris Dieter Viaene zorgde voor honderden definitief beschreven nummers. Eind 2018 stond de teller op 3650 archiefbeschrijvingen.

3.1.3 Ontsluitingsactiviteiten van vrijwilligersgroep De Ware Vrienden van het Archief

De Ware Vrienden van het Archief verzetten weer heel wat werk. Een overzicht van hun belangrijkste realisaties:

- Volgende nieuwe publicaties verschenen in de reeks "De Ware Vrienden van het Archief van Mechelen":

Nr.	Titel	Auteur(s)
5	Stadsarchief Mechelen Notaris Peeter Du Pont nr. 1413 en nr. 1414	François van der Jeught en Marvin Olbrechts
6	Stadsarchief Mechelen, Notariaat Peeter Verhulst - Registers 1789 (1689-1691) en 1790 (1692-1694)	Marvin Olbrechts
7	Stadsarchief Mechelen, Notariaat Peeter Verhulst - Registers 1791 (1695-1697), 1792 (1698-1700) en 1793 (1701-1704)	Marvin Olbrechts
8	SAM, Oud Archief, Rubriek G., Serie I, nr. 3 (1372-1376) Periode mei 1372 - augustus 1375 (debetregister tot 22 maart 1376)	Jan Meutermans
9	Stadsarchief Mechelen, Oud Archief, Rubriek H. Testamenten, serie I, reg. 26 (1779-1796) en reg. 25 (1737-1779)	François Van der Jeught, Marvin Olbrechts en Jan Peeters

3.1.4 Ontsluitingsactiviteiten van de Erfgoedvrijwilligers

De vrijwilligers van Musea & Erfgoed Mechelen werkten dit jaar mee aan de verdere beschrijving van de archiefreeks Plakbrieven. 2371 nummers werden daarbij beschreven. Op dit ogenblik zijn er ruim 10.000 van circa 15.000 nummers verwerkt. Het project zal nog enkele jaren duren.

Daarnaast hielp één vrijwilligster mee aan het klaarmaken van de inventaris van het omvangrijke parochie-archief van Sint-Pieter en -Paul voor invoer in Archiefbank Mechelen. Het ging om 2292 nummers. Het einde van dit project is voorzien in de loop van 2019.

Het Stadsarchief tracht ook de toegankelijkheid te verbeteren van het belangrijke fonds archieven, ons destijds in bewaring gegeven door het Rijksarchief Antwerpen. In 2018 rondde een vrijwilliger de invoer af van alle 1.115 bewaarde charters van de Duitse Orde Commanderie van Pitzemburg in een aangepast sjabloon voor Archiefbank Mechelen. Als basis gebruikte hij daarvoor het 5-delige werk van rijksarchivaris Alfred Jamees, *De oorkonden van Pitsenburg. Commanderie van de Duitse ridderorde te Mechelen (1190-1794)*. Voor het gebruik van de gegevens van deze regesten werd een akkoord verkregen vanwege het Algemeen Rijksarchief. Een 900-tal charters werd dit jaar zuurvrij herverpakt en alle beschrijvingen werden nauwgezet gecontroleerd en komen in het voorjaar van 2019 definitief online op Archiefbank Mechelen.

Binnen het ancien regime archief van de stad Mechelen is er een mooie reeks stadscharters die teruggaat tot 1243. Charters zijn gezegelde documenten die een belangrijke politiek, juridische en sociaal-economisch belang hebben voor de stad. Deze reeks vormde de belangrijkste documentenschat van de stad en werd met veel zorg omringd en streng beveiligd. De Mechelse charters zijn meestal uitgevaardigd door vorsten, pausen en andere hoogwaardigheidsbekleders. Ze werpen een licht op heel wat belangrijke gebeurtenissen uit de Mechelse geschiedenis en bij uitbreiding die van ons land. Zo komen de bitse handelsgeschillen naar aanleiding van stapelrechten tussen Mechelen en andere steden zoals Leuven, Brussel en Antwerpen aan bod. Andere charters handelen over belangrijke politieke gebeurtenissen zoals de opstand tegen Maximiliaan van Oostenrijk waarin Mechelen 'haar' Bourgondisch-Habsburgse vorstenhuis verdedigde. Ook kerkelijke en andere zaken komen aan bod. Een vrijwilligster maakt de beschrijvingen van deze belangrijke documenten online doorzoekbaar via www.archiefbankmechelen.be. Op dit ogenblik zijn er 475 van de circa 1300 nummers verwerkt.

3.1.5 Ontsluitingsactiviteiten met vrijwilligersgroep Leest Geweest

Via dorpsconsulent Geert Laarmans (afd. Sociaal Beleid) kwam werd dit jaar contact gelegd met de werkgroep Leest Geweest die zich verenigd had rond de geschiedenis en het erfgoed van de Mechelse deelgemeente Leest. Deze beginnende werkgroep zocht onze steun en advies bij het beheer en ontsluiting van hun erfgoedcollecties. Informatie en adviezen werden uitgewisseld en tijdens een overleg op 24 mei werd één en nader verder doorgepraat en werden een aantal prioriteiten vastgelegd. Zo zal de werkgroep zijn collectie bidprentjes registeren en beschrijven zodat deze gegevens later opgenomen kunnen worden in de databank van Mechelse Genealogische Bronnen. Het Stadsarchief zal daarbij instaan voor de digitalisering van de bidprentjes. Er werd verder afgesproken met werkgroep lid Karel Soors en tevens eigenaar van een unieke lokale tijdschriftcollectie, "De Band", dat deze zou overgedragen worden aan het Stadsarchief. Tenslotte was de werkgroep bereid om te helpen bij de ontsluiting van het ongeïventariseerde archief van de voormalige gemeente Leest, bewaard door het Stadsarchief. In nauwe samenwerking met de stedelijke afdeling Sociaal beleid (dorpsconsulent Leest), het Stadsarchief en Depot Rato en ging een groep vrijwilligers van Leest Geweest op 9 juli enthousiast aan het werk in de voorlopige bewaarplaats van erfgoeddepot Depot Rato. Onder begeleiding van dorpsconsulent en ex-archieffmedewerker Geert Laarmans slaagden ze erin om de meeste stukken te identificeren en registreren. Op basis van het bekende gemeentelijk archief-

schema van Gadeyne kon het grootste deel van de stukken een eerste, algemene groepering ondergaan. In september werd alles verder nagekeken en geordend. Op die manier werd een degelijke basis gelegd voor de verdere inventarisatie. Voor de vrijwilligers was dit ook een uitgelezen moment om kennis te maken met bepaalde aspecten van het verleden van hun dorp. Tijdens de werkzaamheden werden ook bijzondere en/of beschadigde stukken opzij gelegd voor verder onderzoek en/of restauratie.

3.1.6 Herwerking van toegangen

Herwerking inventaris Oud Archief, deel VI

Archiefmedewerker Koen Vermeulen werkte verder aan de herwerking van de inventaris van V. HERMANS en P.-J. VAN DOREN. *'Inventaire des archives de la ville de Malines. Tome sixième. Affaires civiles et ecclésiastiques'*, Mechelen, 1876. Hij controleerde aan de hand van de originele stukken en corrigeerde daarbij waar nodig de oude beschrijvingen en maakte ze klaar voor opname in Archiefbank Mechelen. Hij verwerkte ondertussen al tientallen nummers. Het einde van het werk is in de loop van 2019 voorzien.

Herwerking van de inventarissen van het fonds Bewaargeving van Rijksarchief Antwerpen

In het najaar van 2018 werkten projectmedewerkers Liese Vandoninck en Hadewijch Masure, beide op halftijdse basis, aan de herwerking van de oude beschrijvingen van de in 1993 in bewaring gegeven van het Rijksarchief Antwerpen. Dit fonds bestaat uit archiefbestanden van verschillende archiefvormers uit het ancien regime en de moderne periode, waaronder de stad Mechelen, voormalige (deel)gemeenten Walem, Leest, Heffen, Hombeek en Muizen, de polder Battenbroek, diverse heerlijkheden, leenhoven, kerkbesturen, kloosters, broederschappen en godshuizen. Naast de lokale insteek is dit rijke fonds ook belangrijk voor de geschiedenis van de bredere regio. Een rudimentaire verzamelinventaris, opgesteld op verschillende tijdstippen en volgens wisselende beschrijvingsregels, was de enige beschikbare toegang. Deze bundeling van verouderde toegangen voldeed echter niet langer aan de huidige internationale beschrijvingsnormen en moest bovendien nodig herwerkt worden om op een gestructureerde wijze in de Mechelse Archiefbank te kunnen opgenomen worden.

Op systematische wijze keken de projectmedewerkers per archiefvormer de beschrijvingen per bestanddeel na en herformuleerden deze volgens ISAD(G)-normen. Waar nodig werden bestanddelen opgesplitst in meerdere stukken of hernummerd. Tegelijk werden de stukken herverpakt in zuurvrije omslagen, gelabeld en opnieuw geplaatst in het depot. Tot slot werden de herwerkte beschrijvingen opgenomen in Archiefbank Mechelen.

In de periode van augustus tot december 2018 slaagden de projectmedewerkers erin om een groot deel van de archiefvormers in dit fonds te herwerken. Meer specifiek beschreven en herverpakt ze 34 archiefvormers met een totaal van 1474 nummers. Zo'n 1221 nummers daarvan werden in 2018 zelf nog opgenomen in Archiefbank Mechelen. De overige nummers zullen in 2019, samen met de nummers van de nog te beschrijven en te verwerken archiefvormers, geleidelijk ingeladen worden in het systeem. Om dit te verwezenlijken, wordt 1 voltijdse projectmedewerker behouden tot 30 april 2019.

3.1.7 Ontsluiting Stedelijke Erfgoedbibliotheek

3.1.7.1 Werkingscijfers

Aanwinsten (aantal titels)	2016	2017	2018
Mechelse Bibliotheek	134	117	199
Mechelse Bibliotheek Reeksen	5	15	24
Algemene Bibliotheek	7	21	5
Algemene Bibliotheek Reeksen	0	0	0
Administratieve Bibliotheek	31	0	1 (7 delen)
Tijdschriften (nummers)	637	247	541

De fichier van de Mechelse Bibliotheek werd bijgehouden tot en met nummer M.11969.

De fichier van de Algemene Bibliotheek werd bijgehouden tot en met nummer 22.958

3.1.7.2 Aanwinsten boeken

Naast de gebruikelijke aanwinsten werd onze collectie dit jaar aanzienlijk verruimd met een selectie van een 200-tal titels, verkregen uit de rijke Mechelse boekencollectie van de heer André Callewaert, lid van de Koninklijke Kring en fervent verzamelaar van het Mechelse gedrukte erfgoed. Bij de geselecteerde titels bevonden zich tal van bijzondere en zeldzame werken. Deze vormden een waardevolle aanvulling voor de afdeling Mechelse Bibliotheek.

3.1.7.3 Aanwinsten tijdschriften en kranten

De heer Karel Soors van werkgroep Leest Geweest schonk in juni van dit jaar zijn verzameling tijdschriften 'De band', maandblad voor Leestenaren aan de erfgoedbibliotheek. De collectie is vrij volledig van jaargang 2 (1954) tot jaargang 22 (1979). Het tijdschrift was oorspronkelijk bedoeld voor inwoners van de gemeente Leest, die door legerdienst of werk zich elders moesten vestigen, en op die manier een enige "band" met Leest probeerden te onderhouden. Vrij snel kregen die lokale nieuwtjes en bijzonderheden over de dorpsbewoners meer impact. Aldus vormt dit tijdschrift 'De Band' een belangrijke bron voor de geschiedenis van het dorp en omliggende.

De Mechelse Reeks nr. 15 "Distribution solennelle des prix. Athénée royal école moyenne de l'état à Malines" (1884-1965) (brochures n.a.v. de Plechtige prijsuitreikingen in het Koninklijk Atheneum Pitzemburg) kon verder vervolledigd worden dankzij een aantal delen uit de periode 1884 - 1890, een schenking van eerder genoemde A. Callewaert.

Uit het hulpdepot Rode Kruisplein kon een jaargang uit 1965 van de Mechelse krant "Notariële berichten", een wekelijkse uitgave, gerecupereerd worden.

3.1.7.4 Anet-catalogus – Catalografie Mechelse Bibliotheek

Bibliotheekmedewerkster Lutgarde Van Praet voegde dit jaar 794 aantal bibliografische records titelbeschrijvingen van de afdeling Mechelse Bibliotheek toe aan de Anet-catalogus. Op 31 december 2018 waren er 4970 bibliografische records ingevoerd. Collega Ingrid Bollens keek de titelbeschrijvingen na.

3.2 Digitaliseren van bronnen

3.2.1 Uitbreiding website Mechelse Genealogische Bronnen (actie 1b4)

Ook in 2018 werd de website Mechelse Genealogische Bronnen verder uitgebreid met een aantal gedigitaliseerde archiefbronnen:

- Doodsbrieven: het gaat over 6281 stuks, uit de periode 1778-2002. Ze vormen een belangrijke bron voor stamboomonderzoekers omwille van de vele familieverbanden die vermeld worden. Jaren geleden zorgde de Regionale Genealogische Werkgroep Mechelen voor scans en indexen. Ware Vriend Willem Miseur herwerkte de indexen.
- Cijnsboeken: daarnaast is er een aanvulling op de cijnsboeken. Er zijn nieuwe cijnsboeken van Pitzenburg, Sint-Juliaansgasthuis, Heilige Geesttafel van de Sint-Jansparochie, Heilige Geesttafel van de Sint-Romboutsparochie en het Groot Begijnhof. Ware Vrienden Frank Kinnaer, Willem Miseur en Jan Meutermans zorgden voor de transcripties en scans. Het gaat over cijnsboeken uit de periode 13de-15de eeuw.
- Doodsprentjes: tot slot werden er 4015 doodsprentjes van voornamelijk de deelgemeente Hombeek ingescand. Ze komen voornamelijk uit de 20ste eeuw. Vrijwilliger Koen De Zitter indexeert ze de komende maanden. Het einde van die indexering is voorzien in de loop van de zomer. Archiefmedewerker Koen Vermeulen maakte een filmpje over de indexering van de doodsprentjes. Dit filmpje werd op de Facebookpagina van het Stadsarchief geplaatst.
- Registers van de Burgerlijke Stand uit 1917 van Mechelen en deelgemeenten.
- Bevolkingsregisters Mechelen (1880-1889) en de registers van de Weeskamer: de beelden waren reeds aanwezig. Vrijwilligers werkten verder aan de indexering van de inhoud. Er werden verschillende nieuwe functionaliteiten toegevoegd aan het systeem die de online invoer door de vrijwilligers vergemakkelijken.

In samenwerking met technische partner Van den Broele werden de eerste stappen gezet om de databank van de Mechelse Genealogische Bronnen technisch klaar te maken voor een uitbreiding met regionale partners. In de loop van het voorjaar van 2019 zal dit afgerond zijn en zullen instellingen en verenigingen kunnen toetreden. Ondertussen zal er getest worden met een aantal concrete cases. Zo zal Archief Stad en OCMW Lier met een beperkt set bevolkingsregisters van Koningshooikt aan de slag gaan. Organisatorisch werd een ontwerp van partnerovereenkomst uitgewerkt die de regionale werking van de Mechelse Genealogische Bronnen vorm moet geven.

3.2.2 Digitalisering fotocollectie Malinwa Archief

Een vrijwilliger scande honderden foto's uit het fonds Malinwa Archief. Dit project is afgerond. Er werden in de loop van 3 jaar werden zo meer dan 5000 foto's gescand met betrekking tot het rijke verleden van voetbalclub KV Mechelen. Na beschrijving van deze beelden zou een selectie ervan in de beeldbank kunnen opgenomen worden.

3.2.3 Digitalisering Bevolkingsregisters (actie 1b5)

Dit project heeft de ontsluiting van de Bevolkingsregisters (1795-1900) van de stad en regio als doel en dit via de website Mechelse Genealogische Bronnen. Om dit mogelijk te maken dienen op korte en langere termijn de nodige inspanningen geleverd te worden op het technische en organisatorische vlak. Met de externe partner, de firma Vanden Broele, werd dit jaar intens overlegd en de eerste stappen gezet om ervoor te zorgen dat het on line invoeren en aanpassen van gegevens in de databank van de Mechelse Genealogische Bronnen door medewerkers en vrijwilligers technisch mogelijk zou worden. Dit is een belangrijke voorwaarde om een brede samenwerking in de regio praktisch te kunnen realiseren.

Binnen de werkgroep Gemeenschappelijke Ontsluiting van het regionaal archievenoverleg DYNA'MK werden de verwachtingen, mogelijkheden en eventuele hinderpalen rond een regionale samenwerking besproken met de partners. Dit jaar werd met het Archief van Stad & OCMW Lier een pilootproject voorbereid. Daarnaast werd een ontwerp van overeenkomst gemaakt rond de organisatorische, technische en financiële aspecten van deze regionale werking in spe.

Verder werden in het najaar de bevolkingsregisters van Mechelen en voormalige gemeenten Hombeek, Heffen, Leest, Muizen en Walem (1890-1948) ingescand door de firma Vanden Broele. Eén en ander kaderde in een breder digitaliseringstraject in samenwerking met de dienst Bevolking en de stedelijke informatiebeheerder om alle bevolkingsregisters en –fiches tot 1980 te digitaliseren. Het Stadsarchief concentreerde zich daarbij op de oudste 10-jaarlijkse deelreeksen die momenteel wettelijk publiek raadpleegbaar zijn of dat op korte termijn zullen worden. De komende jaren zullen deze ontsloten worden via de databank van de Mechelse Genealogische Bronnen.

3.2.4 Digitaal krantenarchief Gazet van Antwerpen- Gazet van Mechelen (actie 1b6)

In 2013 lanceerden het bedrijf Mediahuis, de provincie Antwerpen, de Universiteit Antwerpen en de erfgoedpartners uit Antwerpen en Mechelen het online krantenarchief, <http://archieff.gva.be/index.do> . Het uiteindelijke doel is het digitaal bewaren en raadpleegbaar maken van de beide kranten van 1891 tot vandaag.

Ten einde een duurzame regeling te treffen voor de archivering van de 'moederbeelden' van het project nam de hoofdarchivaris, werd in de stuurgroep afgesproken om samen met het VIAA (Vlaams Instituut voor Archivering) en de 2 'depothouders' van het digitaal krantenarchief, zijnde het Stadsarchief Mechelen en de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience, een apart project op te starten. Doelstellingen zijn de definitieve opname van de digitale beelden in het digitaal depot van VIAA en het hergebruik door VIAA toe te laten.

Na het bespreken en formaliseren van de afspraken rond mogelijk hergebruik met Mediahuis in het voorjaar, konden medewerkers van VIAA en de 2 betrokken partners vanaf september beginnen met de voorbereidingen van de digitale intake van het materiaal.

3.2.5 Digitalisering audiovisuele collecties i.s.m. VIAA

In 2015 sloten de stad Mechelen en het VIAA een raamovereenkomst rond het digitaliseren, duurzaam bewaren en ter beschikking stellen van audiovisueel erfgoed. Dit omvat de bronnen die deel uitmaken van de stedelijke collecties of die eigendom zijn van externe partners die op structurele basis hun archieven en collecties door het Stadsarchief laten bewaren en beheren, zoals de Koninklijke Beiaardschool, Malinwa Archief (KV Mechelen) en figurentheater Beeldsmederij DE MAAN.

In dit stadium ligt in de samenwerking de nadruk op het selecteren, registreren in de VIAA-databank en materieel voorbereiden van de diverse digitalisering. Het VIAA laat in trajecten per type medium de stukken digitaliseren. In een later stadium volgt dan de organisatie van het gebruik door en ontsluiting naar verschillende doelgroepen.

Dit jaar lag een sterke nadruk op de digitalisering van de collecties van figurentheater De MAAN. Dit leidde tot drukke logistieke activiteiten waarbij het Stadsarchief instond voor de nodige praktische voorbereidingen en handelingen zoals het labelen, minutieus inpakken in speciale verpakkingen en dozen, het opvolgen van de ophalingen, enz. Opeenvolgend ging het om: terugbrengen van 1/4" audiobanden (QIAB22) (7 maart) en Umatic-cassettes (4 mei), ophaling van de 1/4" audiotapes (QIAB23) (4 mei) en van de VHS-cassettes (20 september).

3.2.6 Digitalisering beiaardhandschriften i.s.m. Alamire Foundation

Deze zomer zorgde de Alamire Foundation voor de digitalisering van een aantal bijzondere beiaardhandschriften uit het in het Stadsarchief bewaarde fonds van de Koninklijke Beiaardschool Jef Denyn. Na toestemming van de Raad van Bestuur van de school werden de handschriften in het Stadsarchief gedigitaliseerd door medewerkers van Alamire. Het gaat om de als Vlaams topstuk erkende versteekbladen door Johannes en Amandus de Gruyters, 1740-1804 (109 losse dubbele folio's), de versteekbladen voor de Leuvense Sint-Pieterskerk, door Joost Thomas Vanden Gheyn (toegeschreven aan), 1786 (2 folio's) en de versteekbladen voor de Sint-Romboutskathedraal, door Jan Baptist Kiekens, 1775 (2 folio's). Samen met andere handschriften, bewaard in de stadsarchieven van Brussel en Gent, behoren deze documenten tot de eerste gedigitaliseerde beiaardhandschriften die voor publiek en onderzoekers beschikbaar gemaakt werden via de online IDEM-databank. De Alamire Foundation lanceerde deze Integrated Database for Early Music of IDEM op zondag 11 november in de Parkabdij te Leuven naar aanleiding van de inhuldiging van de Vredesbeiaard aldaar.

4 VERZAMELBELEID

4.1 Aanwinsten via aankopen, bewaargevingen, schenkingen en overdrachten

Bewaargevingen

- Voetbalploeg KRC (Racing) Mechelen gaf op 9 april haar archief in bewaring. Het gaat over clubbladen, foto's, verslagen van bestuursvergaderingen, briefwisseling ...
- De bewaargeving van Malinwa Archief (voetbalploeg KV Mechelen) werd met diverse documenten uitgebreid.
- Het fonds van beiaardarchieven werd aanzienlijk uitgebreid. In nauwe samenwerking met de Koninklijke Beiaardschool Jef Denyn werd het Fonds Willy Godenne (1914-1981) overgedragen. Het laatstgenoemde fonds, samengesteld door Willy Godenne (1903-1983), destijds onderdirecteur van de Beiaardschool, werd al enkele decennia bewaard in de Bibliothèque Universitaire Moretus-Plantin (BUMP, Namen). Door een herziening van het collectiebeleid van de BUMP zocht men een andere bestemming voor het fonds. Door bemiddeling van de Waalse beiaardvereniging (ACW) en in nauw overleg met de Beiaardschool en het Stadsarchief kon dit bijzondere beiaardarchief naar Mechelen overgebracht worden. Een deel dossiers betreffende beiaarden en klokken in Wallonië en Brussel werd door de Waalse beiaardvereniging overgenomen.

Schenkeningen

Het Stadsarchief mocht in de loop van dit jaar diverse schenkingen ontvangen.

Bijzondere stukken en belangrijke bestanden daarbij waren:

- een collectie van circa 2500 doodsprentjes (vnl. 20ste eeuw, m.b.t. Hombeek) en circa 100 doodsbrieven (kopieën, m.b.t. Hombeek), een schenking door Paul Behets
- een fotocollectie met in totaal 820 foto's afkomstig uit de verzameling van Werner Devroey, geschonken door zijn buurman Piet Verhoeve. Fotomateriaal van eind jaren 1980 tot zeer recent (2017). De focus ligt in hoofdzaak op grote openbare werken, die in de stad uitgevoerd werden, zoals de aanleg van de ondergrondse parkings of de afbraak van de brouwerijen Chevalier Marin en Lamot.
- Verzameling Van Hoof, een collectie plannen en foto's van Mechelse meubels, verzameld en/of getekend door Leonard Van Hoof (+ 2008), meubelmaker en leerkracht bij de afdeling houtbewerking van de Technische Scholen Mechelen, geschonken door de familie Van Hoof.
- Rol met het reglement van de Sint-Sebastiaansgilde van Leest uit 1735, geschonken door archivaris Gerrit Vanden Bosch van het Aartsbisschoppelijk Archief Mechelen-Brussel
- 2 pentekeningen van de bekende Mechelse tekenaar Jan Frans Mardulyn (1751-1843) van het Stadhuis (Beyaert, nu Postgebouw) en kazerne Dossin, geschonken door Frank Huygens
- archief van KAJ afdeling OLV-over-de-Dijle, laatst bijgehouden door bestuurslid Maria Verbeeck, een schenking via Godelieve en Rik Van der Elst
- een bijzondere verzameling van 163 brieven uit de Eerste Wereldoorlog, gericht door wijlen Henri Van Bellinghen, gewezen notaris te Mechelen, aan zijn zonen Albert en Paul, met onder meer brieven van en aan Georges van Doorslaer (1864-1940), bekend geneesheer en lokaal historicus. Deze verzameling werd geschonken door Paul-Henri Van Bellinghen, ere-advocaat.

Aankopen

- Bij veilinghuis Arenberg Auctions, Brussel, werden op de veiling van 26 mei 2018 drie originele 19de eeuwse potlood- en lavistekeningen en een aquarel aangekocht (lot 764), gemaakt door verschillende kunstenaars: Louis Titz (1859-1932) en Anna Eliza Bray, (geboren als Kempe, later Stothard; 1790-1883)
- Bij Antiquariaat Garcia, Mechelen, werd een fotoalbum gekocht betreffende de voormalige Comet fabriek aan de Koningin Astridlaan.

4.2 Overdrachten vanuit de stadsadministratie

De dienst Burgerzaken droeg volgende registers Burgerlijke Stand over: Mechelen Geboorten 1916 (volume 123), Mechelen Geboorten 1917 (volume 124), Mechelen Huwelijken 1917 (volume 112) en Mechelen Overlijdens 1917 (volume 126). Verder droeg de Dienst Notulenbeheer de Procesverbalen van de gemeenteraad van 2017 over.

Vanwege de dienst secretariaat van het Sociaal Huis/OCMW werden diverse registers en dossiers (1855-1991) overgedragen, waaronder enkele 19de eeuwse registers van de godshuizen voor oude mannen, vrouwen en wezen en enkele mappen met foto's en dia's (20ste eeuw).

4.3 Afstoting, selectie en vernietiging (actie 1a2)

Ter voorbereiding van de ontruiming van het hulpdepot Rode Kruisplein in 2019 werden gedurende in totaal een 2-tal dagen de daar bewaarde stedelijke documenten ter plekke geregistreerd en geselecteerd naar hun wettelijke - en erfgoedwaarde.

Om de statische archieven kwantitatief en kwalitatief beheersbaar te houden conform zorgt het Stadsarchief met een zekere regelmaat voor de vernietiging van archiefbestanden die geen wettelijke waarde en/of relevante erfgoedwaarde meer hebben. Dit gebeurt volgens de krachtlijnen van het collectiebeleid en conform de archiefwetgeving.

Na machtiging door het Rijksarchief en toestemming door het College werd overgegaan tot de vernietiging van de bewijsstukken bij de dienstjaarrekeningen van 2002-2003 (20 m), bewaard in tijdelijke bewaar ruimte van Depot Rato en van de bewijsstukken bij de dienstjaarrekeningen 2005, 2006 en 2007 (38 m) aanwezig in de archiefkelder van het stadhuis. Daarnaast werd circa 15,5 strekkende meter documenten van de afdeling Personeel vernietigd. Het ging om diverse documenttypes, gaande van contracten voor jobstudenten tot ziektebriefjes, uit de periode 1997-2011.

5 ONDERZOEK

5.1 Onderzoek door medewerkers

De archivariissen en medewerkers van het Stadsarchief Mechelen verrichtten zelf onderzoek op regelmatige basis naar archiefvormende organisaties, families en personen, hun werking en activiteiten in het kader van de inventarisatietaken. Waar mogelijk worden de resultaten van dit onderzoek zoveel mogelijk gedeeld met het publiek.

Het onderzoek dat medewerker en verantwoordelijke iconografie Axel Vaeck verrichtte naar de Mechelse fotografen in de 19de eeuw en dat dit jaar gepubliceerd werd in de *Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen*, deel 121 (aflevering 1) heeft al geleid tot enkele aanvullingen, die werden opgepikt op de website van het FOMU (Fotomuseum Provincie Antwerpen), waar je onder de rubriek "collectie" verder kunt doorklikken naar de "Directory of Belgian Photographers". Daar worden alfabetisch alle Belgische fotografen uit de 19de eeuw opgelijst. De resultaten van zijn onderzoek stelde hij nog een laatste maal voor via een lezing voor de heemkring "De Semse" in Zemst op 23 april 2018.

5.2 Delen van de collectie (verder) toegankelijk maken in overleg en/of samenwerking met onderwijs- en onderzoekspartners (actie 2b4)

Archivaris Dieter Viaene schreef verschillende bijdragen voor de rubriek 'Beelden uit het verleden' in het mededelingenblad van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Kunsten en Letteren van Mechelen.

Het Stadsarchief ondersteunde en begeleidde de stage van student Thomas Vervoort in het kader van de opleiding interuniversitaire Master na Master Archivistiek: Erfgoedbeheer en Hedendaags Documentbeheer. Hij werkte tot het einde van het jaar aan een toegang op de collectie Tony Van Ouytsel (brouwerij Lamot). Verder zorgde hij ook voor de nummering en herverpakking in zuurvrije of aangepaste materialen van alle stukken.

Daarnaast faciliteerde het Stadsarchief workshops en werkcolleges van universitaire docenten. Zo was er de workshop op 30 oktober vanwege prof. Dr. Remco Sleiderink (UA) die met een groepje van zes Antwerpse masterstudenten Middel nederlandse letterkunde van nabij de in 2008 ontdekte rol en ook de andere fragmenten uit de rijke collectie Middel nederlandse poëzie en proza kwamen bestuderen en bespreken.

Als bestuursleden van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Kunsten en Letteren van Mechelen ondersteunden hoofdarchivaris Willy Van de Vijver en documentalist Axel Vaeck de werking van deze wetenschappelijke vereniging door het zorgen voor inhoudelijke, logistieke en inhoudelijke ondersteuning bij de organisatie van en communicatie rond de maandelijkse lezingen, uitgave van publicaties en bij het onderhouden van contacten rond en met het wetenschappelijk onderzoek in het Stadsarchief. De hoofdarchivaris verzorgde ook de coördinatie van de rubriek "Bibliografische notities" in de jaarlijkse "Handelingen". Een netwerk van onderzoekers uit diverse disciplines en werkend op 'Mechelse onderwerpen' bezorgen daarbij syntheses en signaleringen van hun publicaties en deze van andere auteurs. Ook de hoofdarchivaris nam daarvan een deel voor zijn rekening.

6 BEHOUD EN BEHEER

6.1 Restauratie- en conserveringsactiviteiten (acties 1b12, 1b13 - 3b5 - 5a4)

Op basis van de lijst van beschadigde en te behandelen stukken en de bijhorende prioritering werden bij volgende reeksen/stukken werden dit jaar restauratie- en/of conserveringshandelingen uitgevoerd:

Het Atelier VANWAARDE ondernam volgende behandelingen:

- Restauratie van 12 parochieregisters van de Sint-Romboutsparochie en de Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijleparochie uit de periode 1572-1778.
- Antischimmelbehandeling door het gammastralen en verwijderen van 23 archiefdozen met bouw-dossiers uit de periode 1948-1954.
- Restauratie van 8 nummers uit de 19de eeuw uit het archief van Commissie van Openbare Onderstand van Mechelen

Elke Van Herck, papier restauratrice, zorgde met het oog op de tentoonstelling in het Museum Hof van Busleyden voor:

- Restauratie van een exemplaar van de Ortelius Atlas
- Conserverende behandeling en losmaken van de 16de eeuwse pentekening, de zgn. Maagd van Mechelen uit het Album De Noter (deel I)

De bibliotheekmedewerker zorgde ervoor dat circa 666 boeken en tijdschriften van de Erfgoedbibliotheek werden gelijktijdig met hun invoer in de Anetcatalogus eveneens van een geschikte zuurvrije verpakking voorzien. Twee projectmedewerksters herverpakten een groot deel van de archieven uit de bewaargeving van het Rijksarchief Antwerpen in zuurvrije verpakkingen.

De vrijwilligers van Musea & Erfgoed Mechelen voerden eveneens heel wat conserveringsopdrachten uit in 2018. Zo zorgden ze voor het herinpakken van het Modern Archief van de Stad (1332 nummers) en de reeks Plakbrieven (2371 nummers). Daarbij hoorde ook het maken en kleven van zuurvrije etiketten op de archiefdozen en verpakkingen van documenten. Ze begonnen ook aan het verpakken van notarieel archief in zuurvrije dozen (182 nummers).

6.2 Project bewaaromstandigheden Topstukken – Bibliotheek Kardinaal d'Alsace (finalisering)

Op voorstel van de Topstukkenraad wenste de Vlaamse overheid (Departement Cultuur, Jeugd en Media) een beter inzicht te krijgen op de bewaarsituatie en mogelijke conserveringsproblematiek van de erkende Vlaamse Topstukken. Het startte daarom een proefproject op waarbij in 2017-2018 de klimatologische en lichtcondities van 34 topstukken in 12 locaties permanent gemeten en opgevolgd worden door IPARC cvba (International Platform for Art Research & Conservation).

Het Stadsarchief Mechelen kreeg in dat verband het voorstel om de bewaaromstandigheden van de Bibliotheek Kardinaal d'Alsace in kaart te laten brengen. Van 1 maart 2017 tot 1 maart 2018 werden continu de temperatuur, relatieve luchtvochtigheid, verlichtingssterkte en UV-straling gemeten waaraan deze collectie

wordt blootgesteld. De voorlopige resultaten werden door IPARC-experte Lucy 't Hart en papierrestaurator Annelies van de Wijngaert met de hoofdarchivaris besproken op 27 maart.

De conclusie was dat, ondanks de afwezigheid van een klimaatinstallatie en gebrekkige raamisolatie, de bewaaromstandigheden erg stabiel waren en dat deze geen risico vormden voor de conditie van deze topcollectie. De gewenste condities voor temperatuur en relatieve luchtvochtigheid werden steeds behaald.

De meetresultaten en het eindadvies werden samengebracht in een eindrapport dat in mei afgerond werd. Tenslotte presenteerde Lucy 't Hart de resultaten, bevindingen en aanbevelingen aan de archivariissen en medewerkers op 27 augustus.

6.3 Depotbeheer

6.3.1 Depot Hof van Habsburg: Verbetering van de klimaatomstandigheden door isolatie en afscherming van ramen en renovatie daken (actie 1c4-1c5)

Het dossier ter vervanging van alle ramen en de renovatie en isolatie van de daken van het hoofdgebouw was al enige tijd klaar voor uitvoering. Er moest enkel gewacht worden op de toekenning van Vlaamse middelen om te kunnen aanvangen. Tijdens de zomer kwam het verlossende bericht dat de noodzakelijke Vlaamse premie toegekend werd. De administratieve procedures werden vervolgens opgestart. De aanvang van de werken wordt voorzien in 2019.

6.3.2 Erfgoeddepot 'Depot Rato' (actie 1c6)

Een begeleidende werkgroep vergaderde op regelmatige basis om de voortgang van het project op te volgen en vorm te geven. De hoofdarchivaris nam daaraan actief deel waar mogelijk en adviseerde op het vlak van diverse aspecten van depotbeheer voor archieven. Het bouwproject rond Depot Rato kampte ook dit jaar met aanslepende technische problemen waardoor slechts in beperkte mate vooruitgang geboekt werd. Door noodzakelijke wijzigingen in het bouwprogramma moesten de op de site in nooddepot bewaarde archieven intern verhuisd en meer geconcentreerd opgeslagen worden. Dat had als gevolg dat deze bestanden vanaf het najaar tijdelijk niet meer bewerkt of ontsloten konden worden.

Ondertussen werd overleg gepleegd met de cel Collectiebeheer van Musea en Erfgoed en met de dienst archeologie om naast de opvolging van het bouwproject ook een aanzet gegeven in het realiseren van een geïntegreerd depotbeleid. De 3 partners bekeken daarbij alle facetten van een gemeenschappelijke werking die kunnen resulteren in efficiëntiewinst en in ondersteuning en versterking van de diensten en regionale partners.

7 TOEZICHT EN ADVIES

7.1 Begeleiding en advisering inzake archief- en documentbeheer (actie 1a2)

De stadsarchivaris verstrekte adviezen rond de bewaring en vernietiging van documenten rond personeelsbeheer (o.a. van personeel politie) , verzekeringen, archeologische dossiers en sociale dossiers. Verder had hij overlegmomenten met de informatiebeheerder en projectverantwoordelijke over en leverde advies aan rond de mogelijkheden voor digitalisering van personeelsdossiers.

7.2 Advisering en ondersteuning externe erfgoedbewaarders (actie 1a3)

De archivariissen deelden hun kennis en ervaring en verleenden adviezen aan externe beheerders van erfgoed in Mechelen en de regio: gemeentearchieven van Duffel, Berlaar, Willebroek en Lier, toneelvereniging De Moedertaal, Malinwa Archief en Racing Mechelen. Zie ook de informatie onder de rubriek rond de werking van het regionaal archievenoverleg DYNA'MK.

Zie ook 9.2 Werking regionaal archievenoverleg DYNA'MK

8 INTERNE WERKING

8.1 Personeelssituatie

Ten einde naast de betrekkingen van hoofdarchivaris en archivaris ook een 3de archivarisfunctie in te vullen, werd in het voorjaar een selectieprocedure georganiseerd waarbij de focus in het profiel op digitale ontsluiting en archivering lag. Gezien het specifieke karakter van de profiel en het schaarse aantal kandidaten bleek dit geen sinecure. Uiteindelijk leverde de selectie één geslaagde en zeer geschikte kandidaat op die daarna jammer genoeg de functie niet wenst op te nemen. Door omstandigheden kon een nieuwe selectieprocedure pas tegen het einde van het jaar plaats vinden zodat de aanwerving van deze 3de archivaris pas in 2019 kan doorgaan. Om het Stadsarchief ondertussen voldoende te ondersteunen konden met een versnelde procedure twee tijdelijke medewerkers niv. A (samen 1 VTE) aangeworven worden. Naast enkele ondersteunende taken concentreerden zij zich op de herinventarisatie van het fonds in bruikleen gegeven bestanden van het Rijksarchief Antwerpen (zie ook punt 3.1.6)

Op het vlak van alternatieve tewerkstelling en stages verrichtte 1 persoon via het Justitiehuis Mechelen een werkstraf van een 40-tal uren. Deze persoon verhuisde archief en kleefde zuurvrije etiketten.

8.2 Vorming

Personeelsleden van het Stadsarchief namen dit jaar deel aan volgende vormingsmomenten en –trajecten:

Deelname aan studiedagen

Archivaris Dieter Viaene nam deel aan het CORES-symposium, Rijksarchief Brugge, 25 mei: *Dilemma's. Tussen schade koesteren en grote schoonmaak. Restauratoren, collectiebeheerders en onderzoekers over conservatie en restauratie*, de studiedag rond archieven en Wikipedia door PACKED, Brugge, 30 mei en de inspiratienamiddag Erfgoeddag 2019 in en door Museum Hof van Busleyden, 29 november.

Hoofdarchivaris Willy Van de Vijver was aanwezig op het Groot Onderhoud rond het thema 'participatie', Brussel, Vlaams Parlement, 9 november.

Externe opleidingen

Archivaris Dieter Viaene volgde de opleiding over het VIAA archiefbeheersysteem (MAM), Gent, 25 september.

Interne opleidingen:

Alle personeelsleden van het Stadsarchief namen deel aan de workshop over AVG/GDPR, een opleiding rond informatieveiligheid, Mechelen, 16 april.

Hoofdarchivaris Willy Van de Vijver, archivaris Dieter Viaene en medewerker Axel Vaeck volgden de opleiding Atlantis – beeldbank, Mechelen, 11 april.

Hoofdarchivaris Willy Van de Vijver nam deel aan de meerdaagse cursus "Verbindende communicatie voor LG = verbindend leidinggeven" (7,8 en 14 mei, 11 juni).

8.3 Advisering straatnaamgeving

Hoofdarchivaris Willy Van de Vijver formuleerde een aantal adviezen voor de officiële benamingen van een aantal nieuwe straten in Mechelen. Conform de wetgeving en het gevoerde erfgoedbeleid dienen deze te verwijzen naar de plaatselijke geschiedenis en toponymie. Zo deed hij voorstellen voor de nieuwe verkaveling “De Bergen” (woonproject de Waterberg) in deelgemeente Hombeek, een nieuwe verkaveling gelegen nabij de Hogeweg in Battel en deze van de “Kantvelden”.

Daarnaast verrichtte hij onderzoek naar de oorsprong van de straatnamen Vredestraat en Elf-Novemberstraat, naar biografische gegevens omtrent bijzondere vrouwen uit de Mechelse geschiedenis en adviseerde over de Maurus Moreelsstraat in het Groot Begijnhof.

9 ONDERSTEUNING EN NETWERKING

9.1 Kennisdeling

(zie ook rubriek 7.3.)

Het Stadsarchief deelde haar kennis met het publiek en andere actoren binnen de erfgoedsector:

- 16 mei: overleg en brainstormsessie i.v.m. de mogelijkheden voor de toeristische ontsluiting van het erfgoed van de Sint-Romboutskathedraal, georganiseerd door Memori – Thomas More Hogeschool Mechelen
- 26 oktober: vergadering VVBAD-Werkgroep Lokale Overheidsarchieven (WLOA) in het Stadsarchief

9.2 Werking van regionaal archievenoverleg DYNA'MK (actie 3c2)

De beide archivariissen namen actief deel aan de vergaderingen van de stuurgroep die dit jaar 2 maal samenkwam, namelijk op 26 april en op 6 november.

De partners uit de beide regio's wisselden in werkgroepen informatie uit en zochten samen naar praktische oplossingen die een antwoord kunnen bieden op de reële problemen en behoeften van professionele en niet-professionele archiefbeheerders. De Mechelse archivariissen traden op als coördinator in 3 van de 4 werkgroepen:

- "Vrijwilligerswerking": deze werkgroep met leden uit Mechelen, Lier, Willebroek en Duffel hadden bijeenkomsten op 17 april en 28 juni. De onderwerpen waren het (juridisch) speelveld waarbinnen vrijwilligers hun taken uitvoeren en de brochure 'De vijf v's van het vrijwilligersbeleid'.
- "Integratie archief van gemeente en OCMW": deze werkgroep (17 deelnemers), geleid door hoofdarchivaris Willy Van de Vijver en stadsarchivaris Els Michielsens (Archief Stad & OCMW Lier) gaat in op de uitdagingen van het samengaan van het gemeentelijk - en OCMW-archiefbeheer in de 2 regio's. Na een uitgebreide denkoefening met alle deelnemers op 24 mei in Mechelen konden uit alle vragen en behoeften 2 clusters samengesteld worden, namelijk een modelovereenkomst waarin de verantwoordelijkheden, taken en rollen bepaald worden binnen het geïntegreerd beheer en de thematiek van de sociale dossiers. Onder meer selectie en vernietiging en toegankelijkheid kwamen in beide clusters sterk aan bod. Twee subwerkgroepen werkten in de maanden erna generieke modeldocumenten en praktische richtlijnen uit en stelden die voor op de volgende bijeenkomst op 20 december in Berlaar. Collega-archivariissen Bart Sas (Turnhout) en Hassan Ben Toutouh (Aalst) namen als ervaringsdeskundigen deel aan de bijeenkomst.
- "Gemeenschappelijke ontsluiting en digitalisering in de regio": deze werkgroep kwam als overlegorgaan niet meer samen. Er werd afgesproken om de bestaande behoeften van de partners op te nemen binnen de bestaande regionale (of te regionaliseren) ontsluitingsinstrumenten. Voor de regio Mechelen gaat het om de Regionale Beeldbank en de Mechelse Genealogische Bronnen. (zie meer onder 2.8 en 3.2.1)

9.3 Andere

Archivaris Dieter Viaene werd lid van de Vlaamse pool van experts cultureel erfgoed. Op 12 oktober 2018 nam hij hiervoor deel aan een infosessie.

De archivariissen boden ondersteuning bij de opstart van een project rond erfgoed van diverse bevolkingsgroepen in Mechelen. Dit project krijgt in 2019 meer vorm.

Willy Van de Vijver
hoofdarchivaris